

Toelichting beloning bestuurders bij grote en middelgrote ondernemingen

Anton Dieleman

SAMENVATTING Deze bijdrage gaat in op de verplichte toelichting op de beloning van bestuurders in de jaarrekening van niet-beursgenoteerde middelgrote en grote ondernemingen. Op basis van bij de Kamer van Koophandel gedeponeerde jaarrekeningen over 2010 en 2011 is een onderzoek uitgevoerd naar de aanwezigheid en kwaliteit van de toelichting op de beloning bestuurders.

De conclusie uit het onderzoek is dat in een aanzienlijk aantal situaties (23,6%) de toelichting ten onrechte ontbreekt. In een aantal situaties (20,2%) ontbreekt de toelichting terecht omdat de beloning is te herleiden tot één natuurlijk persoon. Indien (al dan niet terecht) een beroep wordt gedaan op de vrijstelling ontbreekt een inhoudelijke toelichting. Als in die situaties een toelichting is opgenomen beperkt die zich tot een verwijzing naar de wettelijke vrijstelling omdat het bedrag te herleiden is tot een enkele (natuurlijke) persoon. Waar de toelichting wel is opgenomen (56,2%) is in alle gevallen sprake van een 'enkele' vermelding van het bedrag. Een verdere toelichting, bijvoorbeeld met betrekking tot de samenstelling van het bedrag ontbreekt (maar is ook niet verplicht op basis van wet- en regelgeving). Indien de toelichting op de beloning bestuurders ten onrechte ontbreekt moet de accountant (onder voorwaarden) in zijn controleverklaring het niet-toegelichte bedrag vermelden. Uit het onderzoek blijkt dat daaraan niet wordt voldaan en dat een verdere verbetering van de communicatie door de accountant in zijn controleverklaring vereist is.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK Bestuurders van middelgrote en grote rechtspersonen moeten voldoen aan de verplichte toelichting op de beloning bestuurders in de jaarrekening en accountants voorzien deze jaarrekeningen van een controleverklaring. In dat verband is essentieel dat de verplichte toelichting geen materialiteitsnorm kent op basis waarvan de toelichting (mits niet-materieel) achterwege gelaten zou mogen worden.

1 Inleiding

In deze bijdrage ga ik in op de verplichte toelichting in de jaarrekening op de beloning van bestuurders, als vereist op basis van art. 2:383 lid 1 BW. Dit onderdeel van de toelichting is met name daarom interessant omdat, op grond van art. 2:363 lid 3 BW de toelichting niet achter-

wege gelaten mag worden op grond van het feit dat sprake is van een toelichting van niet-materiële omvang. Dat klemmt te meer omdat in de praktijk veelvuldig discussie ontstaat gegeven het privacy-gevoelige karakter van deze toelichting. Het onderwerp heeft een extra dimensie gekregen als gevolg van het feit dat door de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) begin 2011 een Praktijkhandreiking is uitgebracht die de accountant verplicht om – indien de toelichting op de beloning bestuurders ten onrechte ontbreekt – in zijn controleverklaring de ontbrekende toelichting op te nemen.

Naast een uitleg van de wettelijke bepaling met betrekking tot de beloning bestuurders is ook een onderzoek uitgevoerd onder 208 jaarrekeningen van niet-beursgenoteerde middelgrote en grote ondernemingen die bij Kamer van Koophandel zijn gedeponeerd. Bedoeling van het onderzoek was om bij jaarrekeningen over 2010 en over 2011 te onderzoeken of de toelichting op dit punt aan de wettelijke eisen voldoet. De informatie is door de Kamer van Koophandel aangeleverd in twee Excelbestanden waaruit (met behulp van de Excel-selectiemethode) een willekeurige steekproef is genomen, die zodanig ruim is opgezet dat uiteindelijk 208 jaarrekeningen resteren. Bij de selectie van jaarrekeningen over 2010 en 2011 is sprake van unieke vennootschappen, in die zin dat niet van eenzelfde rechtspersoon zowel de jaarrekening 2010 als 2011 is onderzocht. Gekozen is om zowel gepubliceerde jaarrekeningen over 2011 als over 2010 te onderzoeken, omdat op het moment waarop de selectie is gemaakt het aantal gedeponeerde jaarrekeningen 2011 naar verwachting beperkt van omvang zou zijn.

Het artikel en het uitgevoerde onderzoek richten zich uitsluitend op de toelichting op de beloning van bestuurders van middelgrote en grote rechtspersonen. Geen aandacht wordt besteed aan de toelichting op de beloning bestuurders in de jaarrekening van beursfondsen.

In paragraaf 2 geef ik een historische schets van de wet- en regelgeving. Daarna wordt in paragraaf 3 ingegaan op een aantal veel voorkomende vragen in dit verband. In paragraaf 4 bespreek ik de controleverklaring. Het verslag

van het empirisch onderzoek onder 208 niet-beursgenoteerde grote en middelgrote ondernemingen wordt gepresenteerd in paragraaf 5. Het artikel wordt afgesloten met de conclusie.

2 Wet- en regelgeving

2.1 Artikel 2:383 lid 1 gebaseerd op EG-richtlijn

De wettelijk verplichte toelichting op de beloning van bestuurders is gebaseerd op art. 2:383 lid 1 BW, waarvan de huidige tekst als volgt luidt:

“Opgegeven worden het bedrag van de bezoldigingen, met inbegrip van de pensioenlasten, en van de andere uitkeringen voor de gezamenlijke bestuurders en gewezen bestuurders en, afzonderlijk, voor de gezamenlijke commissarissen en gewezen commissarissen. De vorige zin heeft betrekking op de bedragen die in het boekjaar ten laste van de rechtspersoon zijn gekomen. Indien de rechtspersoon dochtermaatschappijen heeft of de financiële gegevens van andere maatschappijen consolideert, worden de bedragen die in het boekjaar te hunnen laste zijn gekomen, in de opgave begrepen. Een opgave die herleid kan worden tot een enkele natuurlijke persoon mag achterwege blijven.”

Belangrijke reden voor het opnemen van deze toelichtingsverplichting in de Europese en Nederlandse regelgeving vormt het feit dat de onderhandelingen over de hoogte van bestuurdersbeloningen meestal ‘binnenskamers’ plaatsvinden. Van onderhandelingen die ‘at arm’s length’ worden gevoerd is dan geen sprake. Openbaarheid kan een middel zijn om eventuele excessieve beloningen te voorkomen.¹

De Nederlandse wetgeving is nagenoeg geheel gebaseerd op artikel 43 van de EG-richtlijn vennootschapsrecht. Onderdeel 12 luidt als volgt:

“Het bedrag van de bezoldigingen die voor het boekjaar aan de leden van de bestuurs-, leidinggevende en toezichthoudende organen, uit hoofde van hun werkzaamheden zijn toegekend, alsmede de pensioenen die zijn ingegaan en pensioenverplichtingen die zijn aangegaan met betrekking tot leden van die organen. Deze gegevens moeten door middel van een totaalbedrag voor elke genoemde groep worden verstrekt”.

Lid 3 vermeldt:

“De lidstaten kunnen toestaan dat de in lid 1, punt 12, verlangde gegevens niet worden verstrekt wanneer deze gegevens kunnen worden herleid tot een bepaald lid van de genoemde organen”.

Van deze optie heeft Nederland gebruik gemaakt.

In artikel 44 staat vervolgens dat de lidstaten kleine vennootschappen vrijstelling kunnen verlenen, een optie die Nederland inderdaad ook toepast.

De antimisbruikbepaling om bedragen die ten laste van dochtermaatschappijen of andere geconsolideerde maatschappijen komen mee te nemen in de opgave, is niet ontleend aan de EG-Richtlijn. Hier is sprake van Nederlandse ‘gold-plating’. Een overigens niet onlogische toevoeging, omdat anders het ontwijken van de verplichte toelichting – door de beloning van de bestuurder via een dochteronderneming te laten verlopen – voor de hand zou liggen.

2.2 Wetsgeschiedenis

De verplichte toelichting is voor het eerst opgenomen per 1 mei 1971 bij de invoering van de Wet op de jaarrekening van ondernemingen (WJO). Vervolgens is de verplichting overgenomen bij de implementatie van de Vierde EG-richtlijn betreffende de jaarrekening.² Voor wat betreft de wijzigingen die in de loop van de jaren in de wettekst zijn aangebracht is met name de laatste zin van de huidige wettekst van belang. Deze zinsnede regelt de vrijstelling voor zover de opgave herleid kan worden tot een enkele natuurlijke persoon.

In de oorspronkelijke wettekst, die met ingang van 1971 van kracht is geworden, was nog geen sprake van enige vrijstelling op dit punt.

Toen – met ingang van 1989 – BW 2.9 is aangepast op basis van de Zevende EG-richtlijn met betrekking tot de geconsolideerde jaarrekening³ is voor de eerste keer een vrijstellingsmogelijkheid in de wettekst opgenomen. De tekst van de vrijstelling hield destijds in dat een opgave die een enkele persoon zou betreffen achterwege mocht blijven.

In de Memorie van Antwoord (‘MvA’), alsmede Nota van Wijziging werd destijds gesteld:

“Naar blijkt mag dit zo worden uitgelegd dat gegevens betreffende een individuele persoon niet behoeven te worden gegeven, omdat voor een groep ten minste twee personen nodig zijn. Uit overwegingen van privacybescherming wordt voorgesteld dat de Nederlandse wet zich bij deze uitleg aansluit. Bestaat de groep uit een enkele persoon, dan mag de opgave dus achterwege blijven”.

De laatste wijziging op dit punt⁴ (in 1993), naar aanleiding van Richtlijn 90/604/EEG, leidde tot de huidige formulering op grond waarvan een opgave die herleid kan worden tot een enkele natuurlijke persoon achterwege mocht blijven.

De wijzigingen die in 1993 in de vrijstellingsregeling zijn aangebracht betreffen de volgende punten:

- De vrijstelling die voorheen betrekking had op een enkele persoon, is vanaf dat moment beperkt tot natuurlijke personen. Bedragen die betrekking hebben op de belo-

ning van één bestuurder-rechtspersoon vallen derhalve niet langer onder de vrijstelling.

- Het gaat om een opgave die herleid kan worden tot een enkele natuurlijke persoon en niet langer om een opgave die betrekking heeft op een enkele persoon.

2.3 Richtlijnen van de RJ

In Richtlijn 271.6 behandelt de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) bezoldigingen van bestuurders en commissarissen. Alinea RJ 271.605 geeft aan dat vermelding zowel in de toelichting van de enkelvoudige jaarrekening als in de toelichting van de geconsolideerde jaarrekening kan plaatsvinden. Het is de vraag of deze interpretatie van de RJ, op basis van de wettekst, terecht is. Er zijn twee redenen dat bij die RJ-interpretatie kanttekeningen te plaatsen zijn:

1. BW 2.9 eist met betrekking tot de toelichting op de beloning van de bestuurders dat de bedragen die ten laste van dochtermaatschappijen en andere in de consolidatie betrokken maatschappijen gekomen zijn in de opgave begrepen moeten worden (art. 2:383 BW). Als de tekst betrekking zou hebben op de geconsolideerde jaarrekening, zou een dergelijke toevoeging overbodig zijn, omdat een toelichting in de geconsolideerde jaarrekening met zich brengt dat het om een geconsolideerd bedrag gaat.
2. Art. 2:410 lid 1 BW bepaalt expliciet dat de bepalingen van BW 2.9 integraal van toepassing zijn op de geconsolideerde jaarrekening, met uitzondering van de specifieke in art. 2:410 BW genoemde uitzonderingen. Eén van die uitzonderingen betreft de toelichting van art. 2:383 BW.

Op grond hiervan ben ik van mening dat formeel gezien de wetgever vereist dat de toelichting op de beloning van de bestuurders wordt opgenomen in de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening.

De derde alinea van RJ 271.605 beveelt aan om de bezoldiging te splitsen in die aan zittende bestuurders en die aan voormalige bestuurders.

2.4 Bedoeling vrijstelling

Uit de parlementaire geschiedenis en de EU-richtlijn, die de basis vormt voor de bepaling in het BW, kan met betrekking tot de vrijstelling het volgende worden afgeleid: De in art. 2:383 lid 1 BW begrepen vrijstelling is opgenomen uit privacy-overwegingen. Dat privacy-element speelt alleen een rol als het bedrag voor de gebruiker van de jaarrekening is te relateren aan een individuele natuurlijke persoon (of indien het bedrag is te splitsen in afzonderlijke bedragen die aan meerdere individuele natuurlijke personen zijn te relateren). Alleen in die situaties is de vrijstelling van toepassing. Dit laatste is voorts in overeenstemming met de Engelstalige EU-tekst van de Vierde Richtlijn die spreekt over 'to identify'. In deze betekenis moet 'to identify' worden vertaald met 'af te leiden uit'.

Anders geformuleerd: uit de toelichting van de bestuurdersbeloning moet kunnen worden afgeleid welk bedrag aan welke individuele natuurlijke persoon is toe te rekenen, wil de vrijstelling van toepassing zijn. Ook de voorbeelden die in de parlementaire geschiedenis worden genoemd zijn allemaal terug te voeren op de situatie waarbij het uit de toelichting op de jaarrekening duidelijk moet zijn welke beloning toe te rekenen is aan welke individuele bestuurder-natuurlijk-persoon.

2.5 'Herleiden tot'

In de huidige wettekst van art. 2:383 lid 1 BW is de vrijstelling alleen van toepassing op bedragen die herleid kunnen worden tot een enkele natuurlijke persoon. Het betreft een verdere beperking van de voormalige vrijstelling die was gericht op toelichtingen die betrekking hadden op een enkele persoon. Consequentie daarvan is dat een bedrag dat betrekking heeft op een enkele (natuurlijke) persoon, maar waarbij dit uit de toelichting in de desbetreffende jaarrekening niet blijkt, de vrijstelling niet van toepassing is. Hierbij gaat het uitsluitend om de informatie die in de desbetreffende jaarrekening is opgenomen. Een voorbeeld kan het onderscheid verduidelijken: Stel dat sprake is van een BV met twee bestuurders-natuurlijk-persoon, waarvan één bestuurder een beloning geniet en de andere niet. Uit de toelichting op de jaarrekening kan niet worden afgeleid dat het bedrag van de beloning betrekking heeft op een enkele natuurlijke persoon. De vrijstelling is dan niet van toepassing. Onder de vroegere wettekst zou in deze situatie de vrijstelling wel van toepassing zijn, omdat het toegelichte bedrag een enkele natuurlijke persoon betreft (hoewel dit niet uit de toelichting op de jaarrekening kan worden afgeleid). De huidige wettekst laat een dergelijke uitleg niet toe.

3 Interpretaties naar aanleiding van veel voorkomende praktijkcases

3.1 Specifieke praktijksituaties

In de praktijk doen zich regelmatig discussies voor over de volgende situaties in het licht van de vraag of de vrijstelling mag worden toegepast.

Directie bestaat uit twee broers

Bij een bestuur dat uit twee broers bestaat, wordt soms het argument gehanteerd dat iedere lezer van de jaarrekening zal denken dat de bestuurdersbeloning voor beiden gelijk is, op grond waarvan de vrijstelling mag worden toegepast. Een dergelijk standpunt is niet juist, omdat a) de basisbeloning niet gelijk hoeft te zijn en b) bovendien de beloning uit meerdere componenten bestaat die afwijkend kunnen zijn. Conclusie is dan ook dat in deze situatie de vrijstelling niet van toepassing is.

Buitenlandse bestuurder

Indien sprake is van één Nederlandse en een buitenlandse bestuurder, waarbij laatstgenoemde ook groepsbestuurder is, wordt soms verdedigd dat de gebruikers van de jaarrekening zullen aannemen dat de buitenlandse groepsbestuurder vanuit de groep wordt beloond, zodat het toegelichte bedrag betrekking heeft op een enkele natuurlijke persoon. Omdat een dergelijk argument geen hout snijdt is ook hier de vrijstelling niet van toepassing.

Natuurlijke persoon en rechtspersoon (met verplichte toelichting)

Indien een natuurlijke persoon en een rechtspersoon samen het bestuur vormen, kan zich de situatie voordoen dat de beloning die de rechtspersoon ontvangt op grond van een verplichte toelichting op transacties met verbonden partijen (ook) in dezelfde jaarrekening wordt toegelicht. Die toelichting – in combinatie met de toelichting van de beloning bestuurders – kan ertoe leiden dat het verschil tussen beide bedragen betrekking heeft op de bestuurder-natuurlijk-persoon en dus te herleiden is tot een enkele natuurlijke persoon. In die bijzondere situatie lijkt een beroep op de vrijstelling gerechtvaardigd.

Nieuwe bestuurssamenstelling

Stel dat het toegelichte bedrag betrekking heeft op twee personen, maar op het moment van het opmaken van de jaarrekening is nog sprake van één bestuurder-natuurlijk-persoon. In dat geval zou (weliswaar ten onrechte) uit de jaarrekening de conclusie getrokken kunnen worden dat het toegelichte bedrag voor de bezoldiging van de bestuurder betrekking heeft op een enkele natuurlijke persoon. Uiteraard kan dit worden voorkomen door toe te lichten dat het bedrag betrekking heeft op de bestuurders die gedurende het boekjaar in functie waren, maar een dergelijke aanvullende toelichting is niet verplicht. Ondanks het feit dat uit de toelichting – in combinatie met de vermelding van één bestuurder – (ten onrechte) de suggestie wordt gewekt dat de bezoldiging kan worden herleid tot een enkele natuurlijke persoon, lijkt de vrijstelling hiervoor niet bedoeld. Op basis van de ruimhartige visie van de minister bij de wijziging van de wettekst (zie hierna), lijkt echter een beroep op de vrijstelling in deze specifieke situatie wel verdedigbaar.

3.2 Nogmaals wetsgeschiedenis

Uit de Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel dat tot de laatste wijziging van de vrijstellingsregeling leidde⁵ blijkt dat ook de situatie waarbij bekend is dat bestuurders⁶ allen evenveel ontvangen, onder de vrijstelling valt. Dat roept uiteraard de vraag op wat de reikwijdte is van de formulering 'bekend is'. Daarover zijn destijds in de Eerste Kamer vragen gesteld. De Staatssecretaris van Justitie reageerde daarop met de opmerking dat – bij meerdere bestuurders – uit de toelichting op de jaarrekening niet kan worden afgeleid wat elke bestuurder afzonderlijk aan beloning ontvangt.⁷ Hij doelde daarbij op de situatie dat

alle bestuurders een gelijke beloning zouden genieten. Een dergelijke uitleg lijkt mij terecht op basis van de bedoeling van de wettekst. Opmerkelijk zijn in dat verband de volgende uitspraken van de Staatssecretaris:

- indien over dit alles wel de benodigde informatie wordt verschaft, kan daaruit in samenhang wellicht de hoogte van de beloning worden afgeleid. In dat geval zou de vrijstelling van toepassing zijn;
- in zeer bijzondere gevallen zou de vermelding achterwege kunnen blijven, indien de directie de beloning van de bestuurder altijd op vrijwillige basis heeft toegelicht (in het voorbeeld in de MvA⁸ wordt gerefereerd aan een uitbreiding van de directie van één naar twee personen).

Het voorgaande roept de vraag op of informatie uit andere openbare bron ertoe kan leiden dat die informatie, gecombineerd met de toelichting op de beloning bestuurders, tot een vrijstelling leidt. Op basis van de toelichting van de Staatssecretaris zou mogelijk die conclusie getrokken kunnen worden. Een dergelijke interpretatie is echter strijdig met de wettekst en de EU-richtlijn waarop de wettekst is gebaseerd. Het moet uitsluitend gaan om de informatie uit de jaarrekening, zonder daarbij andere (openbare) bronnen te betrekken.

3.3 Bestuurders ontvangen geen bezoldiging

De vraag rijst of vermelding vereist is indien de bestuurders geen bezoldiging ontvangen. Richtlijn, wet en wetsgeschiedenis geven daarover geen uitsluitsel. Uit oudere jurisprudentie van de Ondernemingskamer (OK) zou kunnen worden afgeleid dat een nihil-vermelding c.q. toelichting niet nodig is. Anderzijds is het oudste OK-arrest beschikbaar (over Douwe Egberts (DE)), waar één van de klachten was dat langlopende contracten niet waren vermeld, omdat deze niet bestonden. De OK oordeelt daarover (samengevat) dat een onderneming als DE die zozeer handelt met langlopende contracten, de afwezigheid van die contracten had moeten vermelden. Analooq hieraan redenerend kan worden gesteld dat ook een situatie waarin de bestuurders geen beloning ontvangen expliciet moet worden toegelicht. Reden daarvoor is dat de gebruikers van de jaarrekening een toelichting mogen verwachten op grond van de wettelijke bepalingen. Daarnaast speelt een rol dat ook een niet-materiële toelichting niet achterwege mag blijven.

Interessant is dan uiteraard wel de vraag of de wettelijke vrijstelling (een bedrag dat herleidbaar is tot een enkele natuurlijke persoon) mag worden gebruikt om de toelichting alsnog achterwege te laten. Als wordt gekeken naar de achterliggende doelstelling van de vrijstellingsmogelijkheid (privacy) zet ik vraagtekens bij deze mogelijkheid, maar met een beroep op de letterlijke wettekst lijkt toepassing van de vrijstelling in deze situatie wel verdedigbaar.

3.4 Zelf gecreëerde vrijstelling

Eveneens opmerkelijk is dat de MvA verwijst naar situaties waarbij sprake is van het opnemen van niet-verplichte informatie in de toelichting op de jaarrekening. Dat zou, zo kan uit de MvA worden afgeleid, tot een vrijstelling aanleiding kunnen geven. Dat lijkt eveneens in strijd met de bedoeling van de huidige wettekst. In dat geval zou iedere vennootschap namelijk een eigen vrijstelling kunnen creëren. Immers, de enkele onverplichte (!) vermelding in de toelichting op de jaarrekening: 'de beloning van alle bestuurders is gelijk' of 'de beloning van de bestuurders A en B staat in de verhouding X:Y' zou – in combinatie met de vermelding van het bedrag – tot een toelichting leiden die herleidbaar is tot een enkele natuurlijke persoon. In dat geval, zo kan uit de MvA worden afgeleid, zou de vrijstelling van toepassing zijn. Een dergelijke uitleg is niet verenigbaar met de Europese Richtlijn en de privacyoverwegingen die de belangrijkste reden vormen voor de vrijstelling.

4 Controleverklaring bij ontbreken toelichting

In art. 2:393 lid 5c BW wordt aan de accountant de eis gesteld een oordeel te geven of de jaarrekening aan de bij en krachtens de wet gestelde regels voldoet. Vermelding van de bezoldiging van de (gewezen) bestuurders is een bij de wet gestelde regel. Ontbreken van de vermelding van de bezoldiging zou derhalve gevolgen moeten hebben voor de controleverklaring, tenzij vermelding van deze gegevens herleid zou kunnen worden tot een enkele natuurlijke persoon.

De discussies over het al dan niet toelichten van de beloning van de bestuurders en het gebruik maken van de vrijstelling zijn met ingang van jaarrekeningen over verslagjaren 2010 aanzienlijk verscherpt. De reden daarvoor is de door de NBA uitgebrachte Praktijkhandreiking 1115 ('Aanpassing van het oordeel in de controleverklaring bij materiële tekortkomingen in de toelichting op de jaarrekening'). Deze Praktijkhandreiking wijst erop dat het ontbreken van de toelichting op de beloning bestuurders (waar deze wettelijk verplicht is) met zich brengt dat de ontbrekende toelichting in de controleverklaring moet worden opgenomen. In dat geval moet het (in de jaarrekening ontbrekende) bedrag van de beloning van de bestuurders (onder voorwaarden) expliciet worden gemeld in de controleverklaring.

Een kort historisch overzicht met betrekking tot de ontwikkeling in de controleverklaring op dit punt geeft het volgende beeld:

- tot eind 2006 werd bij het ontbreken van de beloning bestuurders in de toelichting op de jaarrekening een goedkeurende controleverklaring verstrekt. Aan de oordeelparagraaf werd de zinsnede toegevoegd: 'behoudens dat niet is voldaan aan de toelichting op de beloning bestuurders';
- met ingang van 2007 is dit gewijzigd en is een goedkeurende controleverklaring in deze omstandigheden

niet langer toegestaan. Een afwijking van deze wettelijke verplichting leidt sindsdien tot een niet-goedkeurende controleverklaring (over het algemeen een controleverklaring met beperking);

- met ingang van 15 december 2010 moet in de niet-goedkeurende controleverklaring, onder voorwaarden, tevens het bedrag van de beloning bestuurders in de controleverklaring worden vermeld, als de toelichting niet in de jaarrekening is opgenomen.

De verplichting in de genoemde Praktijkhandreiking is gebaseerd op Controlestandaard 705, paragraaf 19. Daarin is bepaald dat de accountant een toelichting die ontbreekt in de jaarrekening moet opnemen in zijn controleverklaring (voor zover die ontbrekende toelichting van materieel belang is). In deze situatie betekent dat derhalve dat het bedrag van de beloning van de bestuurders, dat niet in de jaarrekening is toegelicht, in de controleverklaring moet worden vermeld. De voorwaarden waaronder deze ontbrekende toelichting in de controleverklaring moet worden opgenomen zijn:

- het mag niet verboden zijn door wet- en regelgeving;
- het moet uitvoerbaar zijn;
- de accountant moet voldoende en geschikte controle-informatie hebben over de ontbrekende toelichting.

Heeft de accountant niet voldoende en geschikte controle-informatie (bijvoorbeeld omdat de directie de informatie niet wil verstrekken), beoordeelt de accountant allereerst welke consequenties dit heeft voor het continueren van zijn opdracht, omdat de directie hiermee een beperking oplegt aan de reikwijdte van de controle. Dat valt verder buiten het bestek van dit artikel. Als de accountant onvoldoende informatie beschikbaar heeft om het bedrag van de beloning van de bestuurders te vermelden in zijn verklaring, volstaat hij met de vermelding van de onjuistheid en geeft hij een niet-goedkeurende controleverklaring bij de desbetreffende jaarrekening. De reden voor de niet-goedkeurende controleverklaring vindt zijn oorzaak in het feit dat de ontbrekende toelichting op de beloning bestuurders als materiële tekortkoming kwalificeert.

Het bestuur van de vennootschap is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening. Interessant is dan uiteraard de vraag of de accountant door het opnemen van de ontbrekende toelichting in de controleverklaring niet de verantwoordelijkheid van het bestuur overneemt. Dit punt is ook een belangrijk kritiekpunt op de door de NBA uitgebrachte Praktijkhandreiking. Onder meer Van der Zanden⁹ zet grote vraagtekens bij dit NBA-standpunt, omdat de wet de accountant een dergelijke verplichting niet oplegt. Het standpunt van Van der Zanden is begrijpelijk, maar niet juist, binnen de kaders van de huidige regelgeving. De accountant dient in zijn controleverklaring namelijk een duidelijk oordeel te geven over de jaarrekening. Als sprake is van onjuistheden (waaronder het ontbreken van een wettelijk verplichte toelichting) biedt de controleverklaring bij uitstek de mogelijkheid om de

gebruikers van de jaarrekening daarop te wijzen en – mits aan de hiervoor genoemde voorwaarden wordt voldaan – de ontbrekende toelichting te verstrekken. Gebruikers hebben daar op grond van de wettekst recht op en communicatie door de accountant door middel van zijn controleverklaring doet recht aan de roep aan de accountant vanuit het maatschappelijk verkeer om duidelijker te communiceren over de uitkomst van zijn controle. Verder is van belang dat Controlestandaard 705, waarop dit standpunt is gebaseerd, geen wettelijke bepalingen, maar wel bepalingen ‘krachtens wettelijk recht’ bevat, waar de accountant niet van mag afwijken.

Overigens heft het vermelden van de tekortkoming door het ontbreken van de beloningbestuurders in de controleverklaring, dan wel het daar vermelden van het bedrag, de tekortkoming van de jaarrekening niet op.

5 Jaarrekeningonderzoek

5.1 Onderzoekspopulatie en resultaten onderzoek

Uit het door de Kamer van Koophandel aangeleverde overzicht jaarrekeningen over 2010 en 2011 is, op basis van de beschikbare gedeponeerde jaarrekeningen in Company.Info, een willekeurige selectie gemaakt. Op deze wijze zijn uiteindelijk 270 jaarrekeningen geselecteerd. Hiervan zijn 62 jaarrekeningen niet opgevraagd, omdat op voorhand duidelijk was dat de rechtspersoon kwalificeert als kleine rechtspersoon, dan wel dat – op basis van de informatie van de Kamer van Koophandel – sprake is van één natuurlijke persoon als statutair bestuurder, hetgeen betekent dat de vrijstelling van toepassing is.

Uiteindelijk resulteren dan 208 jaarrekeningen, waaruit met betrekking tot de toelichting op de beloning bestuurders het volgende blijkt; zie tabel 1.

Hierna worden de bevindingen uit het jaarrekeningonderzoek verder geanalyseerd en toegelicht.

Plaats toelichting

Bij het onderzoek is nagegaan op welke plaats in de jaarrekening de toelichting op de beloning bestuurders is vermeld (117 in totaal):

- in 58 gevallen was geen sprake van een geconsolideerde jaarrekening;
- van de resterende 59 jaarrekeningen is de toelichting in 40 gevallen opgenomen in de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening en in 19 situaties in de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening.

Zoals hiervoor is uiteengezet is het opnemen van de toelichting op de beloning bestuurders als onderdeel van de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening in overeenstemming met de RJ, maar formeel lijkt dit strijdig met de wettekst.

5.2 Analyse

Namen bestuurders ontbreken

Opmerkelijk is dat in 27 (15 + 12) jaarrekeningen (13,0%) geen namen van bestuurders zijn vermeld. Hoewel de wettekst daarover wellicht niet helemaal duidelijk is, vloeit de vermelding van de namen van de bestuurders logischerwijs voort uit de wet en het Besluit Modellen Jaarrekening ('BMJ'). De wet vereist namelijk (art. 2:101 en 2:10 BW) ondertekening van de jaarrekening door alle bestuurders en commissarissen, waarbij de mogelijkheid wordt geboden een toelichting op te nemen als ondertekening ontbreekt. Hoewel de wettekst daarover niets expliciet regelt komt het mij voor dat ondertekening zonder vermelding van de bijbehorende naam geen volledige ondertekening oplevert. Daarbij komt dat art. 15 BMJ vereist dat de 'voor zover de wettelijk vereiste handtekeningen op het oorspronkelijke exemplaar van de jaarrekening zijn gesteld, op andere exemplaren mag worden volstaan met de vermelding van de namen der ondertekenaars'. Dat impliceert eveneens dat de handtekening vergezeld gaat van naamsvermelding. Op dit punt voldoen de onderhavige publicatiejaarrekeningen derhalve niet aan de verplichte vermelding van de namen van de bestuurders.

Ontbrekende toelichting

Uit het voorgaande overzicht blijkt dat 37 ondernemingen, zijnde 17,8% van de gedeponeerde jaarrekeningen niet voldoet aan de wettelijke verplichting om de beloning van de bestuurders te vermelden (althans dat op basis van het aantal bestuurders en de samenstelling van de bestuur-

Tabel 1 Resultaten onderzoek

	2011	2010	Totaal	
Toelichting opgenomen in jaarrekening	62	40	102	49,0%
Bestuurders niet vermeld, wel toelichting opgenomen	2	13	15	7,2%
Subtotaal (met toelichting op beloning bestuurders)	64	53	117	56,2%
Bestuurders niet vermeld, toelichting ontbreekt	1	11	12	5,8%
Toelichting ontbreekt terecht (één natuurlijke persoon als bestuurder)	27	15	42	20,2%
Toelichting ontbreekt ten onrechte	15	22	37	17,8%
Totaal	107	101	208	100,0%

ders zoals toegelicht in de jaarrekening, het vermelden van de beloning van de bestuurders vereist zou zijn, omdat de wettelijke vrijstelling niet van toepassing is).

Uit de onderzochte jaarrekeningen blijkt (volgens de informatie over bestuurders bij de Kamer van Koophandel) verder dat in de situatie waarbij de bestuurders niet zijn vermeld en de toelichting achterwege is gelaten in alle gevallen sprake is van een situatie van meerdere bestuurders dan wel een bestuurder-rechtspersoon. De vrijstelling is in deze situatie niet van toepassing. Als dit aspect wordt meegenomen in de analyse blijkt dat in relatief veel situaties (49 (zijnde 37 + 12) van de 208, ofwel 23,6%) de toelichting op de beloning bestuurders ten onrechte achterwege is gelaten.

Geconstateerd wordt dat het aantal situaties waarin een toelichting ontbreekt in de populatie 2011 (16, zijnde 15 + 1) ongeveer de helft lager ligt dan in de populatie 2010 (33, zijnde 22 + 11). Dit zou kunnen duiden op een 'kwaliteitsverbetering', maar deze constatering moet met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd omdat de onderzochte populaties van 2010 en 2011 verschillende ondernemingen omvatten.

Met betrekking tot de 49 situaties waarin de beloning op de bestuurders ten onrechte ontbreekt is bij 20 rechtspersonen sprake van een bestuur dat uit meerdere natuurlijke personen bestaat, terwijl in 29 gevallen sprake is van een bestuur dat bestaat uit één of meer rechtspersonen, eventueel in combinatie met één of meer natuurlijke personen.

Als de jaarrekeningen waarin ten onrechte de beloning bestuurders ontbreekt worden ingedeeld op basis van de accountantsorganisaties die bij de controle van de desbetreffende jaarrekeningen zijn betrokken, levert dit het volgende overzicht; zie tabel 2.

Opvallend in het voorgaande overzicht is dat de 'kwaliteit' van de jaarrekeningen op het punt van de toelichting op de beloning bestuurders een zeker positief verband lijkt te hebben met de omvang van het accountantskantoor.

Controleverklaring

Vervolgens is interessant, mede ook in het licht van de door de NBA uitgegeven Praktijkhandreiking 1115, welke consequenties dit heeft voor de afgegeven controleverklaring. Uit het onderzoek blijkt dat van de 49 situaties waar de toelichting op de beloning bestuurders ten onrechte achterwege is gelaten in 1 geval de controleverklaring ontbreekt. In de andere 48 situaties is een ongeclausuleerde goedkeurende controleverklaring verstrekt. Opmerkelijk is dan dat in geen van die situaties in de controleverklaring de ontbrekende toelichting op de beloning bestuurders is vermeld, zoals Praktijkhandreiking 1115 voorschrijft (mits aan de voorwaarden is voldaan). Minstens zo opmerkelijk is dat evenmin een niet-goedkeurende controleverklaring is verstrekt, omdat de toelichting van de jaarrekening op een onderdeel niet aan de wettelijke eisen voldoet en deze omissie als materiële tekortkoming kwalificeert.

Best practices

Opvallend is dat uit de onderzochte jaarrekeningen geen best practices kunnen worden afgeleid. De toelichting is in alle gevallen beperkt tot de 'enkele' vermelding van het bedrag van de beloning bestuurders. Een verdere toelichting, bijvoorbeeld met betrekking tot de samenstelling van het bedrag ontbreekt (maar is ook niet verplicht op basis van wet- en regelgeving).

In één van de onderzochte jaarrekeningen is een splitsing aangetroffen waarbij de beloning van de bestuurders is gesplitst in zittende en voormalige bestuurders (RJ 271.605). Hieraan kunnen verder geen conclusies worden verbonden, omdat geen onderzoek is gedaan naar eventuele bestuurswisselingen.

Overige opvallende zaken

Uit de onderzochte jaarrekeningen komen – in relatie tot het onderwerp 'beloning bestuurders' – tevens de volgende opmerkelijke bevindingen naar voren, die het vermelden waard zijn.

In één van de 208 geselecteerde jaarrekeningen is geen controleverklaring aan de jaarrekening toegevoegd, omdat een conceptjaarrekening bij de Kamer van Koophandel is gedeponeerd. Het deponeren van een conceptjaarrekening

Tabel 2 Splitsing naar kantoren

	2011		2010		Totaal
	Totaal	Toelichting ontbreekt	Totaal	Toelichting ontbreekt	
Big 4	71	8	39	6	14 (12,7%)
Middelgrote kantoren (meer dan 500 werknemers)	24	3	19	9	12 (27,9%)
Overige kantoren	17	5	33	17	22 (44,0%)
Niet bekend	-	-	5	1	1 (20,0%)
Totaal	107	16	101	33	49 (23,6%)

is echter niet toegestaan (omdat de wet deze optie niet kent). Het wettelijke systeem gaat er vanuit dat binnen vijf maanden na het einde van het boekjaar (met de mogelijkheid van verlenging van die termijn op grond van bijzondere omstandigheden tot elf maanden) een jaarrekening wordt opgemaakt. De enige uitzondering geldt als door Senter¹⁰ (daartoe gemachtigd door de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie) om gewichtige redenen goedkeuring wordt verleend.

In vijf van de onderzochte jaarrekeningen (jaarrekeningen 2010) blijkt de controleverklaring te ontbreken, terwijl het toevoegen van de controleverklaring aan de Overige Gegevens verplicht is bij middelgrote rechtspersonen.

Met betrekking tot de beloning bestuurders valt voorts op dat in twee situaties in de toelichting op de jaarrekening wordt verwezen naar de toelichting op de beloning bestuurders in een andere jaarrekening. Een dergelijke verwijzing is niet aanvaardbaar op grond van de wettelijke verplichting dat de beloning van de bestuurders in de jaarrekening zelf moet worden toegelicht.

In twee situaties wordt voor de beloning van de bestuurders verwezen naar een andere post in de winst-en-verliesrekening waarin de beloning zou zijn opgenomen. In beide situaties ontbreekt een motivering hiervoor. Ook een dergelijke – verhullende – wijze van toelichten staat de wet niet toe.

In zeven van de onderzochte jaarrekeningen wordt – ondanks het feit dat sprake is van meerdere bestuurders, dan wel een bestuurder-rechtspersoon – gerefereerd aan de wettelijke vrijstellingsmogelijkheid dat de toelichting te relateren is aan een enkele (natuurlijke) persoon.

In één situatie is de volgende toelichting opgenomen: De beloning bestuurders wordt niet toegelicht op grond van art. 2:383 BW omdat slechts één bestuurder in Nederland werkzaam is en een beloning ontvangt. In deze situatie bestaat de statutaire directie uit twee personen en is de vrijstelling uiteraard niet van toepassing.

Tot slot zijn in de onderzochte jaarrekeningen de volgende (wettelijk niet toegestane) motiveringen aangetroffen:

- ‘in 2010 is een management-vergoeding betaald aan de aandeelhouder’;
- ‘de beloning bestuurders is begrepen in de post lonen en salarissen in de winst-en-verliesrekening’.

Naast de geselecteerde 208 jaarrekeningen is nog een afzonderlijke zoekopdracht in Company-Info uitgevoerd met betrekking tot het ontbreken van de toelichting op de beloning bestuurders en de verstrekte controleverklaring.¹¹ Dat levert aanvullend de volgende opmerkelijke

conclusies met betrekking tot de controleverklaring bij vier jaarrekeningen over 2010 op.

In twee situaties is een controleverklaring met beperking verstrekt als gevolg van het ontbreken van de toelichting op de beloning bestuurders. Hierbij is geen rekening gehouden met het voorschrift uit Praktijkhandreiking 1115 (NBA, 2012) om in de controleverklaring de ontbrekende toelichting op te nemen.

In twee andere situaties doet zich het opmerkelijke fenomeen voor dat in de controleverklaring wordt gerefereerd aan een oordeel met beperking, terwijl het oordeel goedkeurend is. De omissie van de ontbrekende toelichting op de beloning bestuurders wordt in beide situaties gemeld in de paragraaf inzake overige aangelegenheden. Een dergelijke controleverklaring voldoet – door het goedkeurende karakter in combinatie met een materiële tekortkoming – niet aan de van toepassing zijnde Controlestandaarden.

6 Conclusies

Het uitgevoerde onderzoek biedt inzicht in de kwaliteit van de gedeponeerde jaarrekeningen op het terrein van de wettelijk verplichte toelichting op de beloning bestuurders. De primaire verantwoordelijkheid voor het opstellen van een jaarrekening in overeenstemming met de wettelijke vereisten ligt bij de bestuurders van de rechtspersoon ligt. Opvallend is dat in relatief veel (23,6%) van de situaties ten onrechte de toelichting op de beloning van de bestuurders ontbreekt. Dit is te meer opmerkelijk, omdat alle onderzochte jaarrekeningen (van middelgrote en grote rechtspersonen) onder verplichte accountantscontrole vallen. En juist accountants zullen (als het goed is) de rechtspersoon wijzen op het feit dat sprake is van een wettelijke verplichting om de toelichting in de jaarrekening op te nemen. Des te opmerkelijker is dat in deze situaties in de controleverklaring geen aandacht aan deze omissie wordt besteed, maar dat een ongeclausuleerde goedkeurende controleverklaring wordt verstrekt. Het lijkt mij dat hier een nuttige taak ligt voor de NBA om het punt (opnieuw) onder de aandacht te brengen van accountants, die op hun beurt cliënten kunnen (en moeten) overtuigen van het aanpassen van de toelichting op de beloning bestuurders in overeenstemming met de wettelijke bepalingen – en zo niet, hun controleverklaring moeten aanpassen. In ieder geval nodigen het onderzoek en de bevindingen die daaruit naar voren komen uit tot verder (vergelijkbaar) onderzoek in de komende jaren, om te kunnen vaststellen of sprake is van een verbetering op dit punt.

Anton Dieleman RA is directeur vaktechniek bij Mazars. De auteur bedankt Souhaila el Ghannouti en Tristan de Korte voor hun werkzaamheden bij het jaarrekeningonderzoek.

Noten

- ¹ Sanders et al. (1968-1999), toelichting op art. 2:383 BW.
- ² Staatsblad 1983, nr. 663.
- ³ Staatsblad 1988, nr. 517.
- ⁴ Staatsblad 1993, nr. 261.
- ⁵ TK 22526, nr. 3.
- ⁶ De MvT spreekt over commissarissen, maar voor bestuurders geldt dezelfde bepaling.
- ⁷ EK, 22526, nr. 85b.
- ⁸ EK 22526, nr. 85b.
- ⁹ Geen hoofdrol accountant bij ontbrekende info. Prof. dr. mr. P.M. van der Zanden in het Financieele Dagblad, 10 maart 2011.
- ¹⁰ Senter is het agentschap van het Ministerie van Economische Zaken, dan onder meer belast is met het beslissen op verzoeken om ontheffing van de jaarrekeningverplichtingen.
- ¹¹ Op basis van de zoektermen 'geen vermelding' in combinatie met 'art. 2:383'.

Literatuur

- NBA (Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants) (2011), Aanpassing van het oordeel in de controleverklaring bij materiële tekortkomingen in de toelichting op de jaarrekening; zie: www.nba.nl/Vaktechniek/Tools/Praktijkhandreikingen/.
- Sanders, P., R. Burgert en C.W.A. Timmermans (losbladig, 1968-1999), Jaarrekening van ondernemingen, Alphen aan den Rijn: Samsom.

Bijlage

Lijst met onderzochte jaarrekeningen

Jaarrekeningen 2011	Jaarrekeningen 2010	Jaarrekeningen 2011	Jaarrekeningen 2010
2 Sisters Europe B.V. Aartsenruit Breda B.V. Adamar Hotels Netherlands B.V. Altrad Fort Apollo Vredestein B.V. Attr.park/Camp. Duinrell B.V. Baarsma Wine Group Hold. B.V. Batenburg Techniek N.V. BeNe Holding B.V. Bestseller Wholesale B.V. Biddle B.V. Brands Group B.V. British American Tobacco B.V. British Steel Ned. Int. B.V. Bruna B.V. Columbus 1492 Coöperatieve Mosadex UA DAF Trucks N.V. De la Rue B.V. Delta Lloyd Investm. Fund N.V. Denso Europe B.V. Depron B.V. Dirkzwager advocaten & not. NV Dutch Space B.V. Enerpac B.V. Epson Europe B.V. F.C.T. International F.P.F. Holding B.V. Fenner Dunlop Flextronics Internat. Europe GIGA III B.V. GLS Netherlands Holding B.V. Hager Electro B.V. Harvey Nash B.V. Hays Holdings B.V. Hemubo Betontechniek B.V. Hirose Electric Europe B.V. Hobij Groep Hoogwegt Cheese B.V. Hurks groep B.V. Ingka Holding B.V. Int. Greetings Europe B.V. Interfocos B.V. Keller Keukenfabriek B.V. Kemetyl Professional B.V. Klaas Puul B.V. Klaas Puul Beheer B.V. Klaverblad Ond. Verz.mij. UA Koninklijke Euroma B.V. Martinair Holland N.V. Media Markt Arena B.V. Media Markt Enschede B.V. MegaGroup Holding B.V.	A.P. van den Berg Holding B.V. Archeologisch Diensten Centrum NV Ardo Food Ingredients B.V. Arena 2004-II B.V. Asset Contr. Int. B.V. Auto Smeeing Soest B.V. B. Braun Medical B.V. Bakker Arkel Beheer B.V. Beljon + Westerterp Groep B.V. Berlaere Vastgoedontwik. B.V. Biemond en Van Wijk B.V. BPG Group B.V. Celectric B.V. Cinop Advies B.V. de Jong & Laan Accountants en Belastingadviseurs De Koning Beheer B.V. Delphinus 2001-II E.K. Holding B.V. Eazy Hair Holland B.V. Elco Burners B.V. EMF-NL Prime 2008-A B.V. Eni Algeria Production B.V. Eni Croatia B.V. Exxonmobil Films Kerkrade B.V. Flevo Deelnemingen III B.V. Fox-IT Holding GCA Nederland B.V. Goldi Holding B.V. Go-Tan Beheer B.V. Green Innovators B.V. Grobel B.V. H & J Beheer B.V. Hako Electronics B.V. Heembloemex B.V. Hoza Beheer B.V. HSV Beheer B.V. HTM Personenvervoer N.V. IEF Capital Berlage Noord B.V. Int. Automotive Comp. Gr. B.V. IPN Europe Ipsen Farmaceutica B.V. J & S Holding B.V. J.A. van Gisbergen Vastg. B.V. Jan Tabak N.V. Klein Poelhuis Winterswijk BV Koninklijke Jumbo B.V.Kreko B.V. Kuijpers Cargo Service B.V. Lias Industries B.V. Lunenburg Vlees B.V. Manntech Holding B.V. Meander Medisch Centrum Medisize Med. Business Beh. BV	Melina Beheer B.V. Merford Noise Control B.V. MGG Netherlands B.V. MHE Groningen B.V. Mitsui LNG Nederland B.V. Nidera Holdings B.V. Nissan Forklift Europe B.V. Petrobras Int. Braspetro B.V. Petrobras Oil & Gas B.V. PF Beheer B.V. Plegt-Vos Bouwgroep B.V. Plegt-Vos Bouwgroep B.V. Porsche Groep Zuid B.V. Possehl Electr. Nederland B.V. Prins Staalhandel B.V. PVG Holding B.V. Refresco Group B.V. Remark Groep Rijk Zwaan Distribution B.V. Schmitz Trailer B.V. Schouten & Nelissen Groep B.V. Screen Europe SD Agchem (Netherlands) B.V. Seiko Nederland B.V. Sew-Eurodrive B.V. Solera Nederland B.V. Solfruit Beheer B.V. Spize Holding B.V. Sprangers Bouwbedrijf B.V. Stadion Feijenoord N.V. Stylefair International B.V. Synchroon B.V. Technip Benelux B.V. Ter Stal Investments B.V. Thunnissen Bouw B.V. TMS Terneuzen B.V. Triflor Holding B.V. Twence Holding B.V. Tyc Europe B.V. Tyco Electr. Nederland B.V. Van Heek-ten Cate N.V. Van Vulpen B.V. Van Wijnen Holding N.V. VBG Bedrijven B.V. Vlasman Slooptechnieken B.V. Voorbij Groep B.V. Voortman Steel Group B.V. Werger en Leusink Holding B.V. Westvoort B.V. Widek Holding B.V. Worebo Holding B.V. WTH Vloerverwarming B.V. Zara Holding B.V.	Millenaar/Schaik Transp. B.V. Mirabeau Beheer B.V. Nielson Belegg. en Beheer B.V. NSI N.V. NTP Beheer B.V. OBMtec B.V. Ondrijf B.V. Ontwerp- en Adviesbureau Vicoma B.V. Petrogas International B.V. PK Trucks B.V. Pluimveest. C. van Miert B.V. Ppf Participatie Fonds.B.V. Prinzen B.V. Promelca B.V. Quintiq Applications B.V. Radder Holding B.V. Rademaker Beheer B.V. RTP Beheer B.V. SanaCare Groep B.V. Schot Verticaal Transport B.V. Sekisui Alveo B.V. Slob Beheersmaatschappij B.V. Techn. Verenfabriek De Merwede Ter Steege Bouw Rijssen B.V. Ter Wal Holding B.V. The KingField Group B.V. Thermen Holiday Beheer B.V. Thuiszorg Pantein B.V. Transfer Solutions B.V. Troostwijk Groep B.V. Van Berlo Bedrijfsvloeren B.V. Van Delft Groep B.V. Van den Broek Logistics B.V. Van Wijk Nederland B.V. Vedeha Holding B.V. Venture Group Vreeken Enterpr. Beheer B.V. Vroom Funderingstechn. B.V. W. Schuurman El.techn. Grooth. Weca Holding B.V. Wijsma Holding B.V. Wolters en Emb. Industrie B.V. Work Support Personeel B.V. Yme Kuiper B.V. Ymere Ontwikkeling B.V. YST Investments B.V. Zasi Holding B.V. Zinvest Fashion B.V.